

**UCHWAŁA NR XLV/289/21
RADY GMINY NOWOSOLNA**

z dnia 27 października 2021 r.

**w sprawie przyjęcia „Sprawozdania z realizacji
Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna
na lata 2017-2020 z lat 2019-2020”**

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r. poz. 1372) oraz art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 i poz. 954) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna na lata 2017-2020 z lat 2019-2020”, stanowiące załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Nowosolna.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Rady
Gminy Nowosolna

**Małgorzata Kamińska-
Bruszevska**

Załącznik do uchwały Nr XLV/289/21
Rady Gminy Nowosolna
z dnia 27 października 2021 r.

SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI GMINNEGO
PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY NOWOSOLNA NA LATA 2017 – 2020
Z LAT 2019 – 2020

Wprowadzenie

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r. poz. 710 zm.) Gmina Nowosolna posiada opracowany „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna na lata 2017-2020”, który na mocy art. 87 ust. 1, 3 i 4 w/w ustawy został przyjęty przez Radę Gminy Nowosolna uchwałą Nr XXXIII/211/17 w dniu 31 marca 2017 roku i ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego w dniu 21 kwietnia 2017 roku pod pozycją 2296. Realizacja programu weszła w życie 14 dni po jego ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego, tj. w dniu 6 maja 2017 roku.

W myśl art. 87 ust. 5 wymienionej ustawy Wójt sporządza co dwa lata sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Gminy. Niniejszym sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna na lata 2017-2020 z lat 2019-2020 stanowi wypełnienie prawnego zobowiązania Wójta, wynikającego z treści w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Celem niniejszego opracowania jest analiza i ocena realizacji celów, działań oraz zadań zapisanych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna na lata 2017-2020. Głównym założeniem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna na lata 2017-2020 jest zamierzone modelowanie indywidualnego dziedzictwa kulturowego i eksponowanie jego wyjątkowych potencjałów, co przyczyni się do propagowania dobrobytu kultury materialnej, zacieśniania więzi lokalnych, podtrzymywania obyczajów regionalnych i podniesienia atrakcyjności rekreacyjnej Gminy Nowosolna.

W Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna na lata 2017-2020 sformułowano **cel strategiczny** w brzmieniu: „*Bogate walory i wartości kulturowe gminy źródłem dumy i podstawą rozwoju obszaru*”, wskazano **cel operacyjny** polegający na „*kreowaniu wartości regionalnych*” i **trzy działania**, które zgodnie z zasadą planowania zintegrowanego wpisują się w Strategię Rozwoju Gminy Nowosolna oraz obowiązujące dokumenty planistyczne gminy. Ich realizacja wymaga ścisłej współpracy Urzędu Gminy Nowosolna, instytucji rządowych odpowiedzialnych za ochronę zabytków, jednostek kulturalnych i oświatowych oraz instytucji pozarządowych i właścicieli obiektów zabytkowych.

Cel operacyjny, działania i zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
dla Gminy Nowosolna na lata 2017-2020

CEL STRATEGICZNY

Bogate walory i wartości kulturowe gminy źródłem dumy i podstawą rozwoju obszaru

CEL OPERACYJNY

Kreowanie wartości regionalnych

Działanie 1

Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego

Zadania:

- Ożywianie historycznej tkanki ruralistycznej miejscowości gminnych
- Rozpoznanie i zagospodarowanie osady i grodziska w Starych Skoszewach na cele turystyczno – administracyjne
- Utworzenie parku kulturowego obszaru „Śladami Iwaszkiewicza w dolinie Moszczenicy”
- Wpisanie dworu w Byszewach na listę obiektów reprezentatywnych
- Ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej i pielgrzymkowej w oparciu o cenny obiekt sakralny w Starych Skoszewach z uwzględnieniem lokalnych kapliczek
- Wpisanie kościoła i ogrodzenia wokół kościoła w Starych Skoszewach do rejestru zabytków
- Kandydowanie zabytkowych cmentarzy ewangelickich do pozyskania środków finansowych z funduszy ochrony środowiska na przeprowadzenie wymaganych prac rewaloryzacyjnych
- Poprawa stanu obiektów zamieszczonych w gminnej ewidencji zabytków gminy Nowosolna
- Opracowanie wirtualnej panoramy Gminy Nowosolna

Działanie 2

Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym oraz promocja gminy

Zadania:

- Upowszechnianie legendy
- Organizacja spotkań związanych z miejscem bitew
- Promocja imprez o charakterze kulturowym
- Wykreowanie pamiątek regionalnych
- Wspieranie specjałów lokalnych i wpisanie ich na Ministerialną listę krajowych produktów regionalnych oraz ich promocja
- Propagowanie dziedzictwa kulturowego w Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie
- Edukacja regionalna mieszkańców

Zadanie 3

Rozwój turystyki kulturowej w oparciu o walory krajobrazowe i historię obszaru

Zadanie:

- Wykreowanie markowego produktu „Stare Skoszewy i okolice - spotkanie z historią, tradycją i kulturą”

Zamierzeniem opracowanego sprawozdania obejmującego lata 2019-2020 jest zatem ocena stopnia realizacji przyjętych w „Gminny Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna na lata 2017-2020” poszczególnych zadań w ramach trzech działań na rzecz zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy z uwzględnieniem aktywności służącej promocji spuścizny historycznej.

Działanie	Zadania	Ocena realizacji
Działanie 1 „Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego”	Ożywianie historycznej tkanki ruralistycznej miejscowości gminnych	Zadanie realizowane systematycznie – przewidziano kontynuację zadania w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna
	Rozpoznanie i zagospodarowanie osady i grodziska w Starych Skoszewach na cele turystyczno-administracyjne	Zagrożenie realizacji zakładanego zadania – przewidziano kontynuację zadania w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna
	Utworzenie parku kulturowego obszaru „Śladami Iwazkiewicza w dolinie rzeki Moszczenicy”	Zagrożenie realizacji zakładanego zadania – przewidziano kontynuację zadania w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna
	Wpisanie dworu w Byszewach na listę obiektów reprezentatywnych	Zadanie zrealizowane
	Ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej i pielgrzymkowej w oparciu o cenny obiekt sakralny w Starych Skoszewach z uwzględnieniem lokalnych kapliczek	Realizacja cykliczna – przewidziano kontynuację zadania w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna
	Wpisanie kościoła i ogrodzenia wokół kościoła w Starych Skoszewach do rejestru zabytków	Zadanie niezrealizowane
	Kandydowanie zabytkowych cmentarzy ewangelickich do pozyskania środków finansowych z funduszu ochrony środowiska na przeprowadzenie wymaganych prac rewaloryzacyjnych	Zadanie niezrealizowane - utrzymano zadanie w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna
	Poprawa stanu obiektów zamieszczonych w gminnej ewidencji zabytków gminy Nowosolna	Realizacja cykliczna – zadanie zrealizowane
	Opracowanie wirtualnej panoramy Gminy Nowosolna	Zadanie niezrealizowane – przewidziano kontynuację zadania w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy

		Nowosolna
Działanie 2 „Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym oraz promocja gminy”	Upowszechnianie legendy	Zadanie realizowane – przewidziano kontynuację zadania w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna
	Organizacja spotkań związanych z miejscem bitew	Realizacja cykliczna – przewidziano kontynuację zadania w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna
	Promocja imprez o charakterze kulturowym	Realizacja cykliczna – przewidziano kontynuację zadania w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna
	Wykreowanie pamiątek regionalnych	Zadanie realizowane - przewidziano kontynuację zadania w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna
	Wspieranie specjalów lokalnych i wpisanie ich na Ministerialną listę krajowych produktów regionalnych oraz ich promocja	Wspieranie i promocja - realizacja cykliczna – przewidziano kontynuację zadania w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna Wpisanie specjalów na listę ministerialną - zadanie niezrealizowane - utrzymano zadanie w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna
	Propagowanie dziedzictwa kulturowego w Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie	Zadanie realizowane – realizacja cykliczna – przewidziano kontynuację zadania w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna
	Edukacja regionalna mieszkańców	Zadanie realizowane – przewidziano kontynuację zadania w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna
Działanie 3 „Rozwój turystyki kulturowej w oparciu o walory krajobrazowe i historię obszaru”	Wykreowanie markowego produktu „Stare Skoszewy i okolice	Realizacja cykliczna – przewidziano kontynuację zadania w III edycji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna

W ramach **Działania 1 „Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego”** zrealizowano lub podjęto starania w zakresie niżej wymienionych zadań:

Zadania:

- **Ożywianie historycznej tkanki ruralistycznej miejscowości gminnych**

W sołectwach znajdujących się na terenie gminy Nowosolna zostały utworzone przestrzenie publiczne integrujące społeczność lokalną, tzw. centra wsi – wykorzystywane na funkcje społeczne, wypoczynkowe i kulturalne. Władze Gminy Nowosolna oraz jej mieszkańcy kontynuowali zadania polegające na ożywieniu ośrodków wiejskich. W 2019 r. został gruntownie przebudowany układ socjalno-kuchenne-świetlicowy przy OSP Stare Skoszewy i OSP Lipiny. W ramach pozyskanych środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 wykonano także termomodernizację tych strażnic. W latach 2019-2020 został wyremontowany zbiornik wodny w Nowych Skoszewach, po to by mieszkańcy oraz turyści mieli gdzie spędzać wolny czas na świeżym powietrzu, dokonano montażu oświetlenia przy boisku szkolnym w Lipinach, które zapewni możliwość organizowania wydarzeń sportowych także po zmroku. Ponadto Gmina Nowosolna wybudowała trzy miejsca odpoczynku rowerzystów w ramach operacji „Ekologiczna Nowosolna – Park&Ride”. Rowerzyści mogą korzystać z obiektów zlokalizowanych w Byszewach, Starych Skoszewach i Plichtowie.

Miejsce odpoczynku rowerzystów w Byszewach

W 2019 roku Gmina Nowosolna uzyskała pomoc finansową w ramach projektu „Dotacje dla gmin – projekty w sołectwach”. Z terenu gminy Nowosolna 3 sołectwa w ramach współfinansowania z budżetu Samorządu Województwa Łódzkiego otrzymały wsparcie w kwocie po 10 000 zł. Sołectwo Natolin w ramach swojego projektu wykonało prace remontowe w celu odnowienia i naprawy istniejącej infrastruktury oraz zagospodarowania terenu placu, który pełni funkcje zarówno miejsca spotkań, jak i również miejsca do przechowywania i zabezpieczania posiadanego wyposażenia będącego na stania sołectwa. Sołectwo Lipiny zakupiło i zamontowało na placu urządzenia zabawowe dla małych dzieci oraz sprzęt do aktywności fizycznych. Sołectwo Ksawerów wykonało prace remontowe związane z ociepleniem i otynkowaniem budynku. W 2020 roku z tego samego programu dofinansowanie w wysokości 10 000 zł uzyskało sołectwo Grabina. Sołectwo Grabina swój projekt realizowało etapami. W pierwszym etapie został przygotowany teren pod planowane roboty budowlane, tj. usunięto zbędne zakrzaczenia oraz wyrównano teren placu, zaś w kolejnym etapie wykonano kompleksowe utwardzenie kostką brukową wjazdu, ścieżki na placu sołeckim oraz miejsca na ognisko. Po zakończonych robotach zamontowano ławki wokół ogniska oraz huśtawkę.

- **Rozpoznanie i zagospodarowanie osady i grodziska w Starych Skoszewach na cele turystyczno-administracyjne**

Najbardziej znanym zabytkiem archeologicznym zlokalizowanym na obszarze gminy Nowosolna, które zostało wpisane do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jest wczesnośredniowieczne grodzisko w Starych Skoszewach. Grodzisko to stanowi przykład grodziska pierścieniowego wykorzystanego dla wzniesienia nowożytnego dworu. Zajmuje ono powierzchnię ok. 1 ha, na której obrzeżu częściowo zachowały się wały wysokie na ok. 3-4 m. Zostały one zniwelowane od północy i południa tak, że zachowały się ich dwa odcinki: niższy długi na ok. 40 m i wyższy mający ok. 105 m długości, zamykający półkolistą płaską majdan mierzący ok. 60 x 140 m. Obecnie obiekt w części poddany jest uprawom rolnym.

W związku z projektem pn. *Rozpoznanie i zagospodarowanie osady i grodziska w Skoszewach Starych na cele turystyczno-administracyjne* Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków przekazał wstępne wytyczne konserwatorskie, w których polecił wykonać:

- zdjęcia lotnicze terenu osady i grodziska w różnych warunkach pogodowych i wegetacyjnych tak, aby uzyskać jak najlepsze zdjęcia do analizy archeologicznej z aktualnym stanem zachowania obiektu;
- na osadzie badania nieinwazyjne oraz odwierty metodami geologicznymi w celu rozpoznania faktycznego zasięgu osady;
- koncepcję zagospodarowania terenu na potrzeby administracyjno-turystyczne gminy Nowosolna, która powinna uwzględniać wyniki wstępnego rozpoznania archeologicznego oraz nawiązywać do dawnego budownictwa tych terenów.

Zdjęcie lotnicze grodziska średniowiecznego w Starych Skoszewach

Stosownie do powyższych wytycznych, na terenie grodziska oraz osady podgrodowej, w latach ubiegłych zostały wykonane badania nieinwazyjne w celu rozpoznania faktycznego zasięgu, a także metryki niezwykle złożonej struktury przestrzennej zespołu osadniczego w Starych Skoszewach. W okresie sprawozdawczym poczynione przez władze gminy Nowosolna starania w zakresie zakupu nieruchomości, na której znajdowała się osada podgrodowa od właścicieli gruntu – osób fizycznych nie powiodły się. Skomplikowana sytuacja prawna nieruchomości, jak i wygórowane żądania właścicieli doprowadziły do odstąpienia od koncepcji wykupu działki i jej zagospodarowania na potrzeby administracyjno-turystyczne gminy Nowosolna.

W Szkole Podstawowej w Starych Skoszewach im. Władysława Jagiełły w ramach pogłębiania wiedzy została zamieszczona makieta grodziska, zaś w bibliotece szkolnej zostały zgromadzone zasoby dotyczące historii, kultury i tradycji związanej z grodziskiem, które są udostępniane wszystkim zainteresowanym. W 2019 r. szkoła zorganizowała spotkanie z archeologiem, który w ciekawy sposób przedstawił uczniom genezę średniowiecznego grodziska. Ponadto na tablicach informacyjnych znajdujących się na terenie Starych Skoszew, cyklicznie prezentowane są także informacje na ten temat.

Na portalu społecznościowym Facebook prowadzony jest profil Grodziska Średniowiecznego w Starych Skoszewach przez Panią Monikę Czubaczyńską-Szram, która zawodowo pracuje w Gminno Parkowym Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie.

- **Utworzenie parku kulturowego obszaru „Śladami Iwaszkiewicza w dolinie rzeki Moszczenicy”**

Zapisy dotyczące granic projektowanego parku kulturowego „Śladami J. Iwaszkiewicza w dolinie rzeki Moszczenicy” zostały wprowadzone w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowosolna, przyjętym uchwałą Rady Gminy Nowosolna Nr XXXVII/224/13 z dnia 4 grudnia 2013 roku. Jednak z uwagi na konieczność ustanowienia zakazów oraz ograniczeń dotyczących prowadzenia robót budowlanych na terenie parku kulturowego, dotychczas nie utworzono parku kulturowego „Śladami Iwaszkiewicza w dolinie rzeki Moszczenicy”.

Pomimo nieutworzenia parku kulturowego podjęto inne działania w celu zwiększenia zainteresowania związkami Iwaszkiewicza z terenami gminy Nowosolna i Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. W dniu imienin Jarosława Iwaszkiewicza, tj. 25 kwietnia 2020 r. Gminno Parkowe Centrum Kultury i Ekologii w formie krótkometrażowego filmu pt. *„Tajemnice dworu w Byszewach – Literackie inspiracje Jarosława Iwaszkiewicza”*, opublikowanego na portalu społecznościowym Facebook, przybliżyło mieszkańcom gminy Nowosolna postać pisarza w kontekście dworu w Byszewach, w którym to jako młody chłopak wielokrotnie bywał i który stał się dla niego inspiracją do napisania opowiadania „Panny z Wilka”.

Kadr z filmu „Tajemnice dworu w Byszewach – Literackie inspiracje Jarosława Iwaszkiewicza”

Ponadto w Szkole Podstawowej w Starych Skoszewach podczas zajęć bibliotecznych, wychowawczych oraz lekcji języka polskiego prezentowano postać Jarosława Iwaszkiewicza, jego twórczość oraz związek z Byszewami i terenami gminy Nowosolna. W latach 2019-2020 w szkole realizowana była międzyprzedmiotowa (edukacja polonistyczna, historyczna i przyrodnicza) innowacja pedagogiczna „Uroki naszego regionu”. Głównym założeniem tej innowacji było lepsze

poznanie środowiska lokalnego i dziedzictwa kulturowego, a także zdobycie wiedzy na temat okolicznej przyrody. Dzieci podczas wycieczek poznały historię Skoszew i słowiańskiego grodziska oraz odwiedzili dwór w Byszewach, z którym silnie związany był jeden z najwybitniejszych pisarzy XX wieku – Jarosław Iwaszkiewicz. Tam też usłyszeli nie tylko o twórcy opowiadania „Panny z Wilka”, ale także o zasłużonej dla regionu rodzinie Plichtów, ponadto podziwiali najokazalsze drzewo w okolicy, czyli niezwykle okazały dąb „Jarosław”. Obecnie szkoła realizuje innowację pt. „Poeci naszego regionu”, w ramach której uczniowie poznają szerzej postać Jarosława Iwaszkiewicza.

- **Wpisanie dworu w Byszewach na listę obiektów reprezentatywnych**

W latach ubiegłych wystąpiono do Marszałka Województwa Łódzkiego z wnioskiem o wpisanie dworu w Byszewach na listę obiektów reprezentatywnych oraz do Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o poparcie kandydatury dworu do wpisania na tą listę. Zespół dworsko-parkowy w Byszewach oraz Grodzisko w Starych Skoszewach zostały zamieszczone na liście obszarów i obiektów reprezentatywnych w trzeciej edycji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami dla Województwa Łódzkiego na lata 2016-2019.

Kadr z filmu „Lato w Byszewach”

By podkreślić związek Jarosława Iwaszkiewicza z Byszewami, w GPCKiE stworzono projekt filmowy – drugą ekranizację „Pani z Wilka” – który uzyskał dofinansowanie z Narodowego Centrum Kultury „Kultura w sieci” w wysokości 36 tys. zł. Reżyserami filmu były: Karolina Lutczyn-Friedek oraz Viktoria Marinov. Film zatytułowano „Lato w Byszewach”, bo twórcom zależało, by nazwa wsi została zapamiętana. Scenarzystą filmu był łódzki aktor Michał Maj Wieczorek (instruktor upowszechniania kultury w GPCKiE w Plichtowie), który w filmie wcielił się w postać Wiktora Rubena, zaś rolę pięciu siostr zagrały: Masza Bogucka-Steszek, Karolina Kasper,

Luiza Łuszcz-Kujawa, Monika Perek-Jura oraz Paulina Walendziak. W filmie pojawiły się również realne postacie związane z życiem Iwaszkiewicza, ale nie występujące w opowiadaniu. Była to m. in. postać Józefa Świerczyńskiego – jednego z pięciu braci Świerczyńskich (w tej roli Patryk Steczek), który był szkolnym kolegą pisarza, później oficerem Wojska Polskiego oraz bohaterem narodowym zamordowanym w 1940 r. przez NKWD w Charkowie. W filmie również pojawiła się postać matki braci Świerczyńskich – Heleny Świerczyńskiej (Hanna Molenda) oraz wuja – Józefa Plichty.

Zdjęcia do filmu kręcone były latem na przełomie lipca i sierpnia 2020 r. Jednym z planów zdjęciowych był dworek w Byszewach. W filmie zostały ukazane sceny przedstawiające malowniczy krajobraz gminy Nowosolna. Premiera odbyła się w sieci 30 października 2020 r. Do realizacji filmu włączeni zostali mieszkańcy gminy, m.in. zespół ludowy „Byszewianie”, pracownicy Urzędu Gminy Nowosolna oraz wolontariusze.

Kadr z filmu „Lato w Byszewach”

- **Ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej i pielgrzymkowej w oparciu o cenny obiekt sakralny w Starych Skoszewach z uwzględnieniem lokalnych kapliczek**

Corocznie w dniu 15 sierpnia w parafii rzymskokatolickiej pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Starych Skoszewach odbywa się uroczystość odpustowa, na którą licznie przybywają pielgrzymki piesze z parafii sąsiednich. Na uroczystą mszę świętą przybywają głównie pielgrzymi z: Brzezin, Strykowa, Łodzi, Niesułkowa, Kalonki i osiedla Nowosolna. Pielgrzymowanie do Sanktuarium Maryjnego w uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny stało się tradycją kultywowaną od wielu pokoleń. Ponadto lokalna społeczność aktywnie uczestniczy w innych uroczystych obrzędach m. in. podczas procesji Bożego Ciała, Orszaku Trzech Króli, czy w trakcie Drogi Krzyżowej.

Ołtarz Sanktuarium Maryjnego w Starych Skoszewach podczas uroczystości odpustowych

Kapliczki przydrożne i krzyże usytuowane na terenie gminy Nowosolna, stanowią jeden z najbardziej charakterystycznych elementów pejzażu. Położone na szlakach pielgrzymek pieszych i rowerowych często stanowią miejsca postoju, odpoczynku i modlitwy. Konserwacją bieżącą przydrożnych krzyży i kapliczek zlokalizowanych na terenie gminy Nowosolna zajmują się mieszkańcy.

- **Wpisanie kościoła i ogrodzenia wokół kościoła w Starych Skoszewach do rejestru zabytków**

Urząd Gminy Nowosolna zamierza, w następnym okresie sprawozdawczym, wystąpić do parafii rzymskokatolickiej pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Starych Skoszewach, która sprawuje opiekę nad obiektami zabytkowymi, pozostającymi w jej władaniu, tj.: cmentarz parafialny, cmentarz przykościelny, kościół, plebania, murowane ogrodzenie kościoła, zabytki ruchome, z wnioskiem o rozważenie oraz podjęcie działań w celu wpisania kościoła i zachowanego zabytkowego ogrodzenia z kamienia naturalnego do rejestru zabytków województwa łódzkiego.

- **Kandydowanie zabytkowych cmentarzy ewangelickich do pozyskania środków finansowych z funduszu ochrony środowiska na przeprowadzenie wymaganych prac rewaloryzacyjnych**

W okresie sprawozdawczym nie poczyniono starań w celu pomocy w pozyskaniu środków finansowych z funduszu ochrony środowiska na przeprowadzenie wymaganych prac rewaloryzacyjnych zabytkowych cmentarzy. Nieczynne cmentarze ewangelickie zlokalizowane na terenie gminy Nowosolna stanowią własność parafii ewangelicko-augsburskiej oraz osób fizycznych (własność prywatna), w związku z powyższym gmina nie posiada bezpośrednio możliwości wpływania na poprawę stanu zachowania tych obiektów, co w konsekwencji powoduje niekiedy zaniedbania ze strony właścicieli i władających. Brak jest także możliwości prawnych udzielania pomocy finansowej właścicielom obiektów zabytkowych, wpisanych jedynie do ewidencji zabytków zarówno gminnej jak i wojewódzkiej. W związku z tym stan zabytkowych cmentarzy ewangelickich pogarsza się z roku na rok.

W celu podtrzymania pamięci o niemieckich osadnikach kolonizujących tereny gminy Nowosolna w dniu 24 marca 2019 r. odbył się pierwszy rajd tematyczny pn. „Szlakiem cmentarzy ewangelickich” zorganizowany przez Strefę Rowerową Brzeziny wspólnie ze Stowarzyszeniem NOWAsolna i Muzeum im. Leokadii Marciniak w Gałkowie Dużym. Była to już III edycja rajdu o tej tematyce. Na starcie stawiło się ponad 30 rowerzystów, którzy rozpoczęli rajd od odwiedzenia cmentarza na osiedlu Nowosolna, będącego przed laty cmentarzem ewangelickim. Kolejnymi cmentarzami na trasie były te w: Grabinie, Bukowcu, Bogini, Starych Skoszewach-Głąbie, Głogowcu i Wiączyniu Dolnym. Wielu uczestników było zaskoczonych mnogością cmentarzy w tych rejonach. Dzięki przewodnikowi rowerzyści poznali historię tych miejsc związaną z osadnictwem ołederskim z przełomu XVIII i XIX wieku oraz zwiedzili Grodzisko w Starych Skoszewach. Na koniec wszyscy odpoczęli przy ognisku przy Lesie Wiączyńskim.

- **Poprawa stanu obiektów zamieszczonych w gminnej ewidencji zabytków gminy Nowosolna**

Mając na względzie ważność obiektów i miejsc historycznych kontynuowano dbałość o poprawę stanu zachowania oraz utrzymanie porządku wokół obiektów objętych ochroną konserwatorską, będących pod opieką gminy oraz obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru.

Na bieżąco są prowadzone prace związane z utrzymaniem cmentarza wojennego z okresu I wojny światowej zlokalizowanego w Wiączyniu Dolnym, na skraju Lasu Wiączyńskiego oraz miejsca pamięci zlokalizowanego w Lesie Wiączyńskim, w miejscowości Teolin. W prace nad utrzymaniem odpowiedniego stanu nekropolii corocznie zaangażowani są pracownicy Urzędu Gminy Nowosolna, Radni Rady Gminy Nowosolna oraz członkowie Stowarzyszenia Eksploracyjno-Historycznego „Grupa Łódź” i Stowarzyszenia NOWAsolna.

Teren cmentarza zostaje poddany pracom porządkowym. Wykonuje się wówczas przegląd stanu ogrodzenia cmentarza, a w razie konieczności wymienia uszkodzone, drewniane elementy. Ponadto wykonywane są prace związane z pielęgnacją zieleni, tj. wykoszenie traw, a w okresie

jesiennym oczyszczeniu terenu cmentarza poprzez wygrabienie liści oraz pozbycie się gałęzi i innych odpadów.

Spolecznicy podczas prac porządkowych cmentarza w Wiączyniu Dolnym

Źródło: Facebook Stowarzyszenia NOWAsolna

W 2019 roku Urząd Gminy Nowosolna wystąpił z wnioskiem do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego o dofinansowanie prac mających na celu zachowanie autentyczności terenu miejsca pamięci i trwałego upamiętnienia oraz związanych z nim obiektów „Cmentarz wojenny z okresu I wojny światowej w Wiączyniu Dolnym, gm. Nowosolna”. Przewidywany budżet zadania w 2018 r. wynosił 100 000,00 zł zaś wnioskowana kwota dofinansowania wynosiła 80 000,00 zł. Planowany zakres prac obejmował oczyszczenie nagrobków kamiennych (głazów narzutowych, blozków betonowych) z silnie porastających je glonów, mchów i porostów, odtworzeniu i uczytelnieniu inskrypcji na nagrobkach, w celu ich uwidocznienia oraz wymianę drewnianych przęseł ogrodzenia. Ze względu na fakt, iż złożony wniosek nie otrzymał wystarczającej liczby punktów (69,80 pkt w tym ocena merytoryczna – 45,80 pkt, ocena strategiczna – 20 pkt, ocena organizacyjna – 4 pkt) nie uzyskał pozytywnej decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o przyznaniu dofinansowania na ten cel.

W 2020 roku ponownie złożono wniosek do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego o przyznanie dofinansowania na wykonanie prac remontowo-konserwatorskich na cmentarzu wojennym z okresu I wojny światowej w Wiączyńcu Dolnym. Przewidywany budżet zadania w 2020 r. wynosił 100.000,00 zł, zaś wnioskowana kwota dofinansowania wynosiła 80.000,00 zł. Niestety ponownie nie uzyskano środków finansowych o które wnioskowano. Ponownie powodem negatywnej decyzji ministra był brak uzyskania odpowiedniej liczby punktów (79 pkt.).

Większość obiektów zabytkowych położonych na terenie gminy Nowosolna znajduje się w posiadaniu osób prywatnych, parafii rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Starych Skoszewach, parafii ewangelicko-augsburskiej oraz we władaniu Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa, w związku z czym gmina nie posiada bezpośrednio możliwości wpływania na poprawę stanu zachowania tych obiektów, co w konsekwencji powoduje niekiedy zaniedbania ze strony właścicieli i władających. Brak jest także możliwości prawnych udzielania pomocy finansowej osobom fizycznym i prawnym, które są właścicielami obiektów zabytkowych, wpisanych jedynie do ewidencji zabytków zarówno gminnej jak i wojewódzkiej.

- **Opracowanie wirtualnej panoramy Gminy Nowosolna**

W ramach realizacji celów określonych w programie na stronie internetowej Gminy Nowosolna www.gminanowosolna.pl w zakładce Poznaj gminę → Ciekawe miejsca i zabytki zamieszczono „Gminną Ewidencję Zabytków Gminy Nowosolna” oraz „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Nowosolna na lata 2017-2020”.

Na stronie internetowej Gminy Nowosolna została zamieszczona Interaktywna mapa gminy, która daje możliwość zamieszczenia informacji o zabytkach, generowania danych o obiektach i obszarach zabytkowych gminy. Informacje na temat zabytków rejestrowych oraz ewidencyjnych wraz z ich lokalizacją (oznaczenie + krótki opis) będą zamieszczane etapowo, po opracowaniu poszczególnych kart informacyjnych o zabytkach.

Ponadto we współpracy Departamentu Geodezji, Kartografii i Geologii oraz Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego powstała aplikacja, internetowa mapa Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego, w tym m.in. mapa Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. Składa się ona z dwóch części, które nawzajem się uzupełniają. Pierwsza to Story Map (Mapa opowieści), która łączy funkcjonalność wirtualnego przewodnika po parkach z interaktywnymi mapami oraz internetowa mapa Parków Krajobrazowych, którą możemy zabrać w teren na swoim smartfonie. W aplikacji znalazły się obiekty z różnych kategorii takich jak m. in. rezerваты przyrody, zespoły przyrodniczo krajobrazowe, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, punkty widokowe, szlaki turystyczne, miejsca odpoczynku, baza noclegowa, gastronomia, obiekty militarne, miejsca pamięci narodowej, cenne obiekty historyczno-kulturowe. Dodatkowym atutem jest zgromadzona i zamieszczona dokumentacja fotograficzna. Dzięki tak szczegółowej bazie danych aplikacja zawiera szereg informacji oraz zdjęć o obiektach z terenów parków krajobrazowych.

W ramach Działania 2 „Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym oraz promocja gminy” zrealizowano lub podjęto starania w zakresie niżej wymienionych zadań:

Zadania:

- **Upowszechnianie legendy**

Głazy narzutowe różnych rozmiarów spotykamy na całym terenie gminy Nowosolna. Są zatem stałym elementem gminnego krajobrazu. Towarzyszące mieszkańcom regionu w życiu codziennym stały się źródłem podań ludowych i legend. Legenda przytoczona w „Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna na lata 2017-2020” tłumaczy mnogość głazów różnej wielkości na tym terenie. Głazy narzutowe od wieków stanowiły powszechny budulec do wznoszenia budowli mieszkalnych i gospodarczych oraz utwardzania dróg (tzw. „kocie łby”). Legenda związana z występowaniem głazów narzutowych była dotychczas rozpowszechniana głównie przez pracowników Dyrekcji Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. Aktualnie legenda jest rozpowszechniana także poprzez udostępniony na stronie internetowej gminy „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna na lata 2017-2020”.

9 czerwca 2019 r. ruszył pierwszy Rajd Odkrywców zorganizowany przez Urząd Gminy Nowosolna i Oddział Terenowy Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. Celem spaceru było poznanie otaczającej nas przyrody w Parku Krajobrazowym Wzniesień Łódzkich, zaś jednym z tematów przewodnich były tajniki epoki lodowcowej na terenie gminy Nowosolna. Uczestnicy rajdu mieli możliwość zapoznania się z genezą i skutkami zlodowaceń występujących na terenie kraju. Przewodnicy omówili krajobraz ukształtowany przez lądolód oraz to jak odnaleźć ślady obecności zlodowacenia na danym obszarze. Wskazali, że najłatwiejszym sposobem jest poszukiwanie głazów narzutowych na terenie Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich.

Gadżety promujące I Rajd Odkrywców

- **Organizacja spotkań związanych z miejscem bitew**

Stare Skoszewy są miejscowością, na której najważniejsze wydarzenia historyczne odcisnęły największe piętno. Wiele wydarzeń historycznych nie ominęło tych ziem, w tym: „potop szwedzki” z XVII wieku (ucierpiało grodzisko oraz kościół w Starych Skoszewach), Powstanie Styczniowe

z 1863 roku (największe i najcięższe walki odbyły się w miejscowości Stare Skoszewy i Byszewy, które upamiętnia krzyż metalowy usytuowany na wale grodziska), „Bitwa pod Łodzią” tocząca się na przełomie listopada i grudnia 1914 roku (w wyniku działań wojennych spłonął kościół modrzewiowy w Starych Skoszewach) a także w pierwszych dniach II wojny światowej bitwa rozegrana pod Boginią (polegli żołnierze spoczywają w zbiorowej mogile na cmentarzu parafialnym w Starych Skoszewach).

Na terenie gminy Nowosolna cyklicznie organizowane są także uroczystości upamiętniające ważne wydarzenia historyczne. Szczególnie ważnym wydarzeniem jest Święto Niepodległości obchodzone 11 listopada. Uroczystości 101. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości zainaugurowane zostały w Sanktuarium Maryjnym w Starych Skoszewach koncertem pieśni patriotycznych w wykonaniu zespołu „Byszewianie” i mszą świętą w intencji Ojczyzny. Po mszy uczestnikom obchodów zostały wręczone białe i czerwone balony oraz okolicznościowe kartki pocztowe. Poczty sztandarowe gminnych OSP i szkół, Rejonowego Związku Pszczelarzy z Brzezin oraz Parafialna Orkiestra Dęta przeprowadzili uczestników na cmentarz, gdzie nastąpiła część oficjalna obchodów. Po złożeniu kwiatów i zapaleniu zniczy na mogile zbiorowej żołnierzy Pan Piotr Szcześniak Wójt Gminy Nowosolna wygłosił przemówienie upamiętniające rocznicę i zaprosił zebranych na część artystyczną przygotowaną przez uczniów i nauczycieli Szkoły Podstawowej w Starych Skoszewach. Goście mieli wyjątkową przyjemność uczestniczyć w Festiwalu Pieśni Patriotycznych wykonanych przez uczniów szkoły i Chór Męski Dysonans. Uroczystości zakończyły się tradycyjnym poczęstunkiem – żurem skoszewskim przygotowanym przez KGW Stare Skoszewy i degustacją ciast upieczonych specjalnie na tę okazję.

W 2020 r. ze względu na światową pandemię COVID-19 władze gminy Nowosolna zrezygnowały z organizacji oficjalnych uroczystości poświęconych 102. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Mimo braku oficjalnych obchodów Święta Niepod-

Włodarze Gminy Nowosolna składający kwiaty podczas uroczystości Święta Niepodległości w 2020 r.

ległości Wójt Gminy Nowosolna wraz z Przewodniczącą Rady Gminy Nowosolna złożyli kwiaty i zapalili znicze na grobach żołnierzy na cmentarzu w Starych Skoszewach i Wiączyniu Dolnym oraz przy Miejscu Pamięci w Teolinie. Część artystyczna została przeniesiona do sieci. Na platformie YouTube został zamieszczony „Krótki film o niepodległości” przygotowany przez uczniów Szkoły Podstawowej w Starych Skoszewach, zaś wieczorem na stronie Facebook Gminno Parkowego Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie mieszkańcy gminy Nowosolna mieli okazję wzięcia udziału w koncercie niepodległościowym online pt. „Radość listopadowej nocy – świętujemy niepodległość pomimo pandemii”. Podczas koncertu za pomocą pieśni opowiedziane zostały losy Polaków w czasie zaborów. Łódzki Teatr Piosenki wykonał pieśni, które nie tylko były dokumentem minionej epoki, ale również wzruszającym świadectwem trwającej ponad 120 lat walki Polaków o wolność i niepodległość.

- **Promocja imprez o charakterze kulturowym**

W gminie Nowosolna od wielu lat kultywowana jest tradycja organizowania cyklicznych imprez o charakterze kulturowo-folklorystycznym, takich jak: Święto Gminy – Majówka Samorządowa, Dożynki Gminne, Opłatek Wigilijny, Dzień Odzyskania Niepodległości czy Dzień Seniora. Przedsięwzięcia te mają na celu promocję dziedzictwa kulturowego gminy, wzmocnienie pozycji gminy Nowosolna jako obszaru atrakcyjnego kulturowo i wykreowanie pozytywnego jej wizerunku oraz przede wszystkim integrację społeczności lokalnej.

Prężnie działające na terenie gminy: zespoły ludowe – „Byszewianie”, „Wiączynianka”, „Seniorki z Kalonki”, Chór Męski Dysonans, Parafialna Orkiestra ze Starych Skoszew, uświetniają swoimi występami zarówno uroczystości lokalne, jak też reprezentują gminę na zewnątrz, uczestnicząc w imprezach o różnym zasięgu. Działające formacje przyczyniają się do integracji mieszkańców, kształtowania lokalnej dumy oraz zachowania tożsamości. W kultywowaniu folkloru oraz promocji gminy Nowosolna uczestniczą, również jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej z Lipin i ze Starych Skoszew. Także czynny udział w wymienionych powyżej uroczystościach Kół Gospodyń Wiejskich, funkcjonujących praktycznie we wszystkich sołectwach, przyczynia się do zachowania miejscowych tradycji i zwyczajów kulinarnych.

W dniu 17 listopada 2019 r. w TVP3 Łódź wyemitowano program „Budzi się ludzi”. Realizacja programu miała miejsce w Gminno Parkowym Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie. W materiale promowano walory krajobrazowe gminy Nowosolna, gminne zespoły śpiewniczek, regionalną kuchnię, lokalne stowarzyszenia i ich wyjątkową działalność na rzecz społeczności gminnej.

- **Wykreowanie pamiątek regionalnych**

W ramach realizacji niniejszego zadania zostały przygotowane przez Urząd Gminy Nowosolna gadżety z nazwą i herbem Gminy Nowosolna, propagujące dzieło kulturowe gminy oraz reklamujące

ten region. Stanowią one swego rodzaju promocję gminy oraz upowszechniają wiedzę o przynależności do wspólnoty terytorialnej i samorządowej, a także podkreślają więzi historyczne.

Gadżety promujące Gminę Nowosolna

- **Wspieranie specjalów lokalnych i wpisanie ich na Ministerialną listę krajowych produktów regionalnych oraz ich promocja**

W okresie sprawozdawczym nie podjęto działań w zakresie promocji o charakterze ponadlokalnym produktów rozpoznawanych lokalnie: „żuru skoszewskiego” i „moskiewskich pierogów”. Aczkolwiek w celu doskonalenia zdolności kulinarnych, a jednocześnie promocji regionalnej kuchni w ramach projektu „Wzmacnianie tradycji kulturowych mieszkańców gminy Nowosolna poprzez organizację spotkań integracyjno-kulturalnych” w styczniu i lutym 2019 r. w OSP Lipiny odbywały się cykliczne warsztaty kulinarne. Cieszące się ogromną popularnością spotkania zgromadziły pokaźną grupę miłośników gotowania – począwszy od najmłodszych, stawiających pierwsze kroki w sztuce kulinarnej, a skończywszy na seniorach, którzy mieli okazję poznać nowe przepisy i urozmaicić swoje menu. Projekt, którego tematem przewodnim były wariacje na temat kuchni polskiej, okraszony każdorazowo barwnymi opowieściami prowadzących był świetnym sposobem na spędzenie wolnego czasu. Spotkania przebiegały w rodzinnej atmosferze, były okazją do wzajemnego poznania się, a także nauki i poszerzenia horyzontów kulinarnych. Projekt przygotowany

został przez LGD Ster, a sfinansowany został dzięki Europejskiemu Funduszowi Rolnemu na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich „Europa inwestująca w obszary wiejskie”.

- **Propagowanie dziedzictwa kulturowego w Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie**

Działania podejmowane w Gminno Parkowym Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie mają na celu integrację społeczności lokalnej, pielęgnowanie tradycji i dziedzictwa kulturowego gminy, kultywowanie starego rzemiosła poprzez organizowanie spotkań i warsztatów z twórcami, lokalnymi artystami, rzemieślnikami. Bogata oferta codziennych zajęć uwzględnia aktywne formy spędzania wolnego czasu połączone z pielęgnowaniem tradycji.

W dniu 20 stycznia 2019 r. po popołudniowej mszy świętej w Sanktuarium Maryjnym w Starych Skoszewach miało miejsce wydarzenie podczas którego mieszkańcy naszej gminy spotkali się, by wspólnie celebrować piękny zwyczaj śpiewania kolęd i pastorałek. O oprawę muzyczną zadbały zespoły ludowe „Byszewianie”, „Wiączynianka” oraz „Seniorzy z Kalonki”, które utworzyły jeden wielki chór. Przy akompaniamencie akordeonów zabrzmiały najpiękniejsze polskie kolędy, śpiewane do dziś, mające po kilkaset lat. Kolędy i pastorałki przeplecione zostały fragmentami wierszy K. Baczyńskiego, A. Osieckiej, J. Kasprowicza nawiązujących do obyczaju świętowania Bożego Narodzenia. Świątecznym nastrój udzielił się wszystkim uczestnikom spotkania, którzy z pełnym zaangażowaniem wspólnie śpiewali kolędy i pastorałki. Ponadto Gminno Parkowe Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie zorganizowało wyjazd na spektakl pt. „Betlejem polskie” w wykonaniu solistów chóru, baletu i orkiestry Państwowego Zespołu Ludowego Pieśni i Tańca „Mazowsze”. Wyjazd odbył się 23 stycznia 2019 r. „Betlejem polskie” to niezwykle roztańczone i rozśpiewane widowisko, które pozwala odbiorcy na chwilę przenieść się do innej, świątecznej rzeczywistości. Znakomicie dobrana muzyka, mnogość kolęd i pastorałek tworzy niezwykle klimat wydarzenia. Po spektaklu uczestnicy mogli zwiedzić kulisy Miasteczka „Mazowsza”, przyjrzeć się z bliska strojom artystów oraz wysłuchać krótkiej prelekcji na temat zespołu.

W dniu 25 maja 2019 r. odbyło się kolejne Święto Gminy Nowosolna. Obchody zorganizowane były w formie pikniku rodzinnego, a otwarcie imprezy uświetnił koncert piosenek Anny Jantar – „Tyle słońca w całym mieście” w wykonaniu Państwa Pauliny i Michała Makulskich. Na scenie nie zabrakło występów artystycznych w wykonaniu dzieci i młodzieży z GPCKiE oraz pokazów tanecznych w formie Cheerleaders działającej przy Stowarzyszeniu FitMoc. W nowym programie rozrywkowym pod kierownictwem Pani Beaty Pielesiak zaprezentował się Chór Dysonans. Na terenie GPCKiE przez cały dzień dostępnych było wiele atrakcji dla najmłodszych w postaci strefy malucha, dmuchańców, basenów z piłkami, malowania buziek oraz strefy „Chillout”. Podczas pikniku podziwiać można było wystawę prac malarskich wykonanych przez okolicznych mieszkańców. Nie zabrakło też stoiska PKWŁ z ciekawymi nowinkami przyrodniczymi, stoiska Komisariatu Policji w Andrespolu promującego bezpieczeństwo oraz pasieki w Lipce – z pysznymi miodami i warsztatami z produkcji naturalnych mydełek i świeczek z wosku pszczelego. Na gości czekały

również atrakcje sportowe. Rozegrano finał Turnieju Sołectw w BULE. W czasie Świąta Gminy Nowosolna pod namiotem Gminy Nowosolna można było otrzymać bezpłatne sadzonki drzew i krzewów w ramach projektu „100 tysięcy drzew na stulecie województwa łódzkiego. Gwiazdą wieczoru był zespół wokalny „Szafa Gra”. Artyści znani z Teatru Roma i Teatru Buffo z dużą dawką humoru przeprowadzili uczestników przez świat piosenek z różnych lat. Poczęstunkiem dla wszystkich przybyłych gości była tradycyjna grochówka przygotowana przez OSP Lipiny. Wspólne świętowanie w godzinach wieczornych zakończyło się ogniskiem oraz zabawą z DJ-em.

Czerwcową Noc Kupąły odbyła się w nieco odmienionej formie. Gminno Parkowe Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie postawiło na wydarzenie jakim był koncert lwowskiej grupy JORYJ KŁOC. Pomysłodawcą tej grającej na tradycyjnych instrumentach grupy muzycznej jest Anton Vognedar Lubiy, który jest uzdolnionym artystą rzeźbiarzem, grający na buchalo, czyli tradycyjnym bębnie. Publiczność w różnej grupie wiekowej tańczyła, klaskała i śpiewała przy tradycyjnej muzyce folkowej połączonej z rockiem i hip-hopem. Podczas Nocy Kupąły tradycyjnie były plecione wianki, tylko tym razem pozostały na głowach na pamiątkę i nie popłynęły w stawie. Aby publiczność miała siłę uczestniczyć w koncercie, kociołek w GPCKiE zaoferował pyszny posiłek regeneracyjny – słowiańską polewkę na szyszkach, która cieszyła się równie dużym powodzeniem co zespół JORYJ KŁOC.

W sobotę 20 lipca 2019 r. w GPCKiE w Plichtowie królowały żółto-czarne barwy, a wszystko za sprawą 5. edycji Świąta Pszczoły – Rodzinnego pikniku Ekologicznego. Honorowy patronat nad imprezą objął Starosta Łódzki Wschodni. W ramach atrakcji Świąta pszczoły przygotowane zostały dwie prezentacje tematyczne: pierwsza interaktywna dla dzieci „Dlaczego dzieci mogą polubić pszczoły?”, druga dla dorosłych „Kraina miodem płynąca. O wzbogacaniu pożytków pszczelich i ochronie bioróżnorodności”. Odbył się również konkurs wiedzy o pszczołach sprawdzający znajomość tematu przez najmłodszych uczestników i ich rodziny. W czasie wydarzenia można było spróbować pysznego miodu lipowego, akacjowego oraz wielokwiatowego, zrobić świece z wosku czy obejrzeć sprzęt, którego na co dzień używają pszczelarze. W Świąto Pszczoły zaangażowali się pracownicy Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich przygotowując stoisko edukacyjne dla dzieci dorosłych. W strefie artystycznej można było wykonać pszczołki na patyku. Wśród pozostałych atrakcji można wymienić gry i zabawy ruchowe, animacje taneczne, malowanie na folii oraz zabawy z chustą animacyjną. Podczas Świąta Pszczoły wystąpił Teatr Picolo z przedstawieniem pt. „Piraci Kapitana Haka”. Całemu wydarzeniu towarzyszyła dziecięca muzyka, ognisko z kiełbaskami, warsztaty z pieczenia podplomyków i pyszna lemoniada.

W ostatnią sierpniową niedzielę – 25 sierpnia 2019 r. w Gminno Parkowym Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie odbyło się święto plonów – Dożynki Gminne. Organizatorami tego wydarzenia byli Wójt i Rada Gminy, GPCKiE w Plichtowie, oraz Gminny Związek Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych w Nowosolnej. Imprezę poprowadziła Pani Magdalena Michalak – dziennikarka i prezenterka telewizyjna. Uroczystości dożynkowe rozpoczęła msza święta polowa,

którą celebrował Proboszcz Parafii pw. NMP w Starych Skoszewach. W czasie mszy zostały poświęcone wieńce, kosze i chleby przygotowane z płodów rolnych. Po uroczystej mszy rozpoczęła się część oficjalno-obrzędowa gminnych dożynek. Prowadząca zaprosiła na scenę gospodarzy – Wójta Pana Piotra Szcześniaka oraz Panią Małgorzatę Kamińską-Bruszewską – Przewodniczącą Rady Gminy Nowosolna, którzy serdecznie przywitali przybyłych gości. Podczas części obrzędowej nie zabrakło tradycyjnych dożynekowych przyśpiewek w wykonaniu mieszkańców gminy Nowosolna. Podczas Dożynek Gminnych nastąpiło również wręczenie przez Wójta Gminy Nowosolna nagród „Przyjaciel Gminy Nowosolna”. Nagrodę za aktywną działalność na rzecz gminy otrzymali Pracownicy Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, a także stowarzyszenie FitMoc. Część oficjalno-obrzędową zamknęły występy zespołów śpiewaczych z terenu gminy Nowosolna – „Seniorów z Kalonka”, „Byszewian” oraz „Więczynianki”, które przygotowały na tę okoliczność programy artystyczne, promujące wydaną w sierpniu 2019 r. przez GPCKiE płytę „Zespoły ludowe Gminy Nowosolna”. Po oficjalnej części Dożynek Gminnych rozpoczęła się Gminna Biesiada Dożynekowa w formie stołów sołeckich przygotowanych przez przedstawicieli sołectw, KGW oraz OSP. Dożynek Gminnym towarzyszyło wiele pozascenicznych atrakcji. Część artystyczną imprezy rozpoczęły animacje, zabawy taneczno-integracyjne i koncert w wykonaniu Teatru Pana O. Następnie wystąpił znany z telewizyjnych festiwali – Kabaret Wrzeszcz, a wieczorem plichtowską scenę opanował zespół Future Folk z charyzmatycznym wokalistą Stanisławem Karpielem-Bulecką.

Uroczystość 20-lecia zespołu „Byszewianie”

W sobotę 30 listopada 2019 r. w Szkole Podstawowej w Starych Skoszewach odbyła się uroczystość z okazji podwójnego jubileuszu – 80-lecia Koła Gospodyń Wiejskich w Byszewach i 20-lecia zespołu „Byszewianie”. Uroczystość zainaugurowano częścią artystyczną zainspirowaną wpisami w pamiątkowej księdze KGW z Byszew. Rymowaną opowieść ilustrowała scenografia i prezentacja zdjęć z oryginalnej księgi. Drugi z szanownych jubilatów – zespół „Byszewianie” zapewniał wspaniałą oprawę muzyczną. Uczestnicy uroczystości poznali historię tworzenia się wspólnoty koła i jego wpływ na edukację i kulturę wiejskiej społeczności na przestrzeni lat. Imprezę prowadziły Regina Piątkowska jako przedstawicielka KGW z Byszew i Halina Janeczek reprezentująca zespół „Byszewianie”. W uroczystości udział wzięli Wójt Gminy Nowosolna Piotr Szcześniak i Przewodnicząca RGN Małgorzata Kamińska-Bruszevska, którzy wręczyli jubilatom dyplomy uznania i vouchery do wykorzystania na dowolny cel.

Tuż przed Świątami Bożego Narodzenia, tj. 19 grudnia 2019 r. W Szkole Podstawowej w Starych Skoszewach odbyła się Wigilia Gminna. W czasie spotkania można było obejrzeć Jasełka przygotowywane przez dzieci i młodzież oraz poznać wyniki konkursu plastycznego „Magiczne Świąta” oraz konkursu fotograficznego „Cztery pory roku w gminie Nowosolna”. Podczas uroczystego spotkania kultywowane były tradycje i zwyczaje związane z obchodami Świąt Bożego Narodzenia przy wspólnym kolędowaniu.

W roku 2020 r. pomimo światowej pandemii COVID-19 w Gminno Parkowym Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie działo się bardzo dużo. Nowy Rok rozpoczął się jak zwykle koncertem z okazji Orszaku Trzech Króli, tym razem wystąpiły zespoły ludowe z terenu gminy Nowosolna oraz chór Magnificat oraz goście z Białorusi, zespół Art. Niespodzianka. W lutym w ramach podziękowań dla wolontariuszy i współpracowników oraz przyjaciół GPCKiE zorganizowany został koncert muzyki filmowej, a wspólnie ze Szkołą Podstawową w Starych Skoszewach i parafią odbył się dziecięcy koncert kolęd i pastorałek w Sanktuarium Maryjnym.

Gminno Parkowe Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie wprowadziło nowe zajęcia z podstaw fotografii, rysunku oraz rozpoczęło długofalową współpracę z Fundacją Siłaczka przy warsztatach koronkowych. Wskutek braku możliwości organizowania zajęć i wydarzeń w trybie stacjonarnym (epidemia Covid 19) GPCKiE stało się jednym z pierwszych w Polsce domów kultury funkcjonujących online. Pracę w nowej rzeczywistości rozpoczęto od zamieszczenia na FB informacji o darmowych filmach, spektaklach i e-bookach dostępnych w sieci, jednocześnie przygotowując autorskie programy.

RAJD ODKRYWCÓW

9 CZERWCA 2019
GPCKiE, Plichtów 21

WEŹ UDZIAŁ W RAJDZIE I ODKRYJ:

- tajniki epoki lodowcowej na terenie gminy Nowosolna;
- dlaczego bobry nie mogą przestać ścinać drzew;
- grzyby, które surfuja, polują i sterują organizmami;
- wiele innych ciekawostek przyrodniczych w Twoim najbliższym otoczeniu!

Przyjdź i zabierz swoich przyjaciół! Wyposaż się w niezbędne odkrywców, pozytywne nastawienie i odkrywanie tego nieznanego tuż obok nas!

10.30 ZAPISY
11.00 - 13.00 RAJD PIESZY
13.00 - 15.00 KONKURSY WARSZTATY OGNISKO

Zgłoszenia prosimy kierować na adres: rajdodkrywcow@gnnowosolna.pl

21 WRZEŚNIA '19
SOBOTA START GODZ. 10-11

Tour de Kalonka

XVIII AMATORSKI RAJD ROWEROWY I PIESZY

Wpisowe: DOROSLI 20 ZŁ, DZIECI I MŁODZIEŻ, STUDENCI I EMERYCI 10 ZŁ

TRASY ROWEROWE TRASY PIESZE (W TYM NORDE WILKING) FIGLETOUR (KRAJIS DEK DZIECI)

ZAPISY PRZED STARTEM

patronat medialny: 100b.pl

I RAJD BEZ PRĄDU

Wiączyń Dolny, 10.01.2020r.
godz. 17.00

Zapraszamy na pierwszy w Gminie Nowosolna nocny rajd z mnóstwem atrakcji.

W ramach organizowanego w Gminie 28 Finału WOŚP zapraszamy na "I Rajd Bez Prądu", podczas którego zaplanowaliśmy dla uczestników wyjątkowe atrakcje:

- Rozpoczęcie Rajdu o godz. 17.00 z placu sołectwa w Wiączyńcu Dolnym (parking dla aut pod sołeczną oraz przy placu rolniczym)
- trasa Rajdu przebiega przez las wiączyński (ok. 3,5 km)
- na zakończenie Rajdu zapraszamy na pyszny i rozgrzewający poczęstunek z muzyką w tle
- niezobowiązującym warunkiem uczestnictwa jest ZABRANIE LATARNO I DOBREGO HUMORU !!!

POZOSTAŁE ZAPLANOWANE ATRAKCJE ZBĄDZIMY UCZESTNIKOM PODCZAS RAJDU.

Zgłoszenia na adres: a.rakoczy@gnnowosolna.pl, telefon: (42) 616-45-45

Produkcja: Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie

Lato w Byszewach

Summer in Byszewy na podstawie opowiadania J. Iwaszkiewicza "Panny z Wilka"

reżyseria: Karolina Lutczyn - Friedek
scenariusz: Michał Maj Wieczorek
zjęcia: Viktoria Marinov
scenografia: Monia Czubańska - Szram
muzyka: Tomasz Jagoda

finansowanie: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

DOŻYNKI GMINNE

Gminy Nowosolna
25 sierpnia 2019

rozpoczęcie mszą połową o 13.30 na terenie GPCKiE, Plichtów 21
prowadzenie: Magdalena Michalak

STASZEK KAMPTEL-BUŁECKA
FUTURE FOLK
WYSTĄPIĄ:

Teatr Panna O
WIA CZYNIANKA
SEMIOŃCZY Z KALONKI
BYSZEWIANIE

prezentacja stoisk sołectkich przygotowanych przy współpracy z KGW, animacje dla dzieci i dorosłych dmuchańce, premiera płyty Zespołów Ludowych Gminy Nowosolna
Strefa Kids
ogródek grillowy
punkt badań profilaktycznych

NOĆ KUPAŁY Z ZESPOŁEM

szczegóły na: Fb Kultura Plichtowska, www.gpckie.pl

JOKYI KLÓC

28 czerwca 2019 godz. 18.00. Wstęp wolny. Plichtów 21

GMINNO PARKOWE CENTRUM KULTURY I EKOLOGII W PLICHOWIE ORAZ PARAFIA WNBOWZĘCIA NAJSWIĘTSZEJ MARYI PANNY I ŚWIĘTEJ BARBARY W STARYCH SKOSZEWACH

ZAPRASZAJĄ NA

KONCERT KOŁĘD I PASTORAŁEK

W WYKONANIU:
DZIECI ZE SZKOŁY PODSTAWOWEJ W STARYCH SKOSZEWACH,
DZIECI Z PUBLICZNEJ SZKOŁY PODSTAWOWEJ W WIA CZYNIU DOLNYM
ORAZ UCZESTNIKÓW ZAJĘĆ GPCKiE W PLICHOWIE

2 LUTEGO 2020R. (NIEDZIELA)
GODZ. 11:00
SANKTUARIUM MARYJNE W STARYCH SKOSZEWACH

Plakaty promujące wybrane wydarzenia kulturalne w Gminie Nowosolna organizowane w latach 2019 – 2020

W ten sposób powstał cykl Kino Retro, o wybitnych polskich aktorach z okresy międzywojennego, opowieści instruktorów wokalnych o sławnych kompozytorach muzyki klasycznej, filmy o salsie, o gitarze i jej rodzajach, o fotografii, o Chopinie i wiele innych.

Zorganizowano letnie pólkolonie w nowej odsłonie z motywem przewodnim survival i tradycyjne rekodzieło. Wszystkie aktywności odbywały się na świeżym powietrzu, bez względu na pogodę. Dla dzieci zostały zorganizowane warsztaty zielarskie, sprawnościowe, łucznicze, z dzikimi ptakami drapieżnymi, kulinarne z dzikiej kuchni, z żołnierzami WOT i mnóstwo innych ekologicznych i plastycznych zajęć. Nowa formuła pólkolonii cieszyła się tak dużym zainteresowaniem, że zostały one zorganizowane także w sierpniu. W międzyczasie służby sanitarne zezwoliły na organizację niedużych imprez na świeżym powietrzu, więc pod koniec czerwca rozpoczął się sezon wakacyjny w plenerze, Rajdem Odkrywców w Noc Kupały. W lipcu ruszyły warsztaty koronkowe, odbyły się także warsztaty plecionkarskie, koncert zespołu Samokhin Band. We wrześniu zorganizowano Piknik Folkowy. Po wakacjach ruszyły stałe warsztaty wraz z nowymi instruktorami. Zorganizowano wystawę malarstwa Joanny Bohdziun – pejzaże z okolic. Z nowości dla dzieci zaproponowano survival, Akademię Marzyciela, pracownię Plastyczną Kwoka bez ograniczeń wiekowych, profesjonalną ceramikę, malarstwo, grafikę i fotografię oraz Strefę Kultury – wykłady na temat aspektów kultury różnych narodów. Stworzono stałą ofertę warsztatów wyjazdowych „A kuku kultura” dla szkół podstawowych, warsztatów dla seniorów w Wiączyniu Dolnym i mieszkańców Lipin i Kalonki. Od października GPCKiE ponownie pracowało online. Zostały nagrane dwa wydarzenia, które były transmitowane na żywo w sieci, jeden ze spotkań z twórcami filmu „Lato w Byszewach”, a drugi z koncertu z okazji Święta 11 Listopada z piosenkami żołnierskimi w wykonaniu Łódzkiego Teatru Piosenki. W Internecie cyklicznie pojawiły się tutoriale z Pracowni Kwoka, poradnik dla rodziców „Grzeczne dzieci mądrych rodziców” oraz indywidualne zajęcia keyboardingu. Ponieważ w 2020 r. z oczywistych względów, nie odbyła się Wigilia Gminna został nagrany i udostępniony mieszkańcom gminy, koncert świąteczny w wykonaniu instruktorów GPCKiE. W wigilijny wieczór Wójt Gminy Nowosolna Piotr Szcześniak wraz z Przewodniczącą RGN Małgorzatą Kamińską-Bruszewską w formie online złożyli mieszkańcom serdeczne życzenia świąteczne.

Przedmiotem działalności Gminno Parkowego Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie jest zatem zaspokajanie potrzeb i aspiracji kulturalnych społeczeństwa poprzez tworzenie i upowszechnianie różnych dziedzin kultury oraz sztuki profesjonalnej i amatorskiej. Wspieranie i promocja twórczości, edukacji i oświaty kulturowej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego i ochrony środowiska.

- **Edukacja regionalna mieszkańców**

Ważnym elementem realizowanego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest poszerzanie wiedzy i świadomości społecznej mieszkańców gminy na temat wagi kultywowania tradycji kulturowych gminy i regionu. Szczególnym miejscem poszerzania wiedzy kształtującej tożsamość regionalną i lokalną jest oprócz rodziny, szkoła.

Urząd Gminy Nowosolna we współpracy z Gminno Parkowym Centrum Kultury i Ekologii w Plichtowie oraz placówkami oświaty realizuje szereg działań na rzecz popularyzacji dziedzictwa kulturowego gminy Nowosolna, m.in. wystawy, konkursy, działania edukacyjne, wydawnicze i promocyjne, stawiając sobie za cel edukację społeczności lokalnej i jej propagowanie zwłaszcza wśród najmłodszych mieszkańców naszej gminy. W ramach cyklicznie realizowanych wydarzeń próbowano osiągnąć:

- poznanie historii i dziedzictwa kulturowego miejscowości Stare Skoszewy i Byszewy,
- budowanie tożsamości lokalnej,
- rozwijanie zainteresowania historią gminy i regionu.

W ramach **Działania 3 „Rozwój turystyki kulturowej w oparciu o walory krajobrazowe i historię obszaru”** zrealizowano lub podjęto starania w zakresie niżej wymienionych zadań:

Zadanie:

- **Wykreowanie markowego produktu „Stare Skoszewy i okolice – spotkanie z historią, tradycją i kulturą”**

Dzieje osadnictwa Starych Skoszew i okolic są szczególnie interesujące, gdyż swoimi początkami sięgają VI wieku naszej ery. Grodzisko w Skoszewach jest najstarszym odkrytym w Polsce Środkowej wczesnośredniowiecznym ośrodkiem administracji terenowej i wojskowej. Jego założenie konstrukcyjne zachowało się do naszych czasów w dobrym stanie. Głównym celem zadania jest uświadomienie mieszkańcom początków powstania Starych Skoszew, istnienia grodziska i ważności tego miejsca dla rozwoju gminy, umocnienie tożsamości mieszkańców gminy, a także integracja mieszkańców. Zadanie to ma na celu przyczynienie się do wzmocnienia więzi lokalnej z miejscem zamieszkania, pobudzenie aktywności lokalnej oraz poszerzenie i wzbogacenie oferty spędzania wolnego czasu.

Realizacja założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Nowosolna na lata 2017-2020

● Ochrona walorów i wartości materialnych i niematerialnych przy jednoczesnym ich wykorzystaniu jako czynnik rozwoju obszaru gminy Nowosolna

Gmina Nowosolna posiada bogate walory dziedzictwa kulturowego o znaczącej randze, które należy chronić i jednocześnie odpowiednio wykorzystywać oraz udostępniać społeczeństwu. Działania podejmowane przez władze lokalne, mają głównie na celu zahamowanie nieuchronnej degradacji obiektów materialnych oraz przede wszystkim przywróceniu im walorów estetycznych. Pośredni wpływ na odpowiednie utrzymanie obiektów zabytkowych lub obiektów o wartościach kulturowych (m.in. dobra kultury współczesnej), oraz poprawę ich stanu zachowania mają ustalenia zawarte w dokumentach planistycznych gminy: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowosolna oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Zawarte w planach miejscowych zasady ochrony konserwatorskiej są przestrzegane w procesie inwestycyjnym.

Oprócz cennych zabytków materialnych gminy Nowosolna na uwagę zasługują również wartości niematerialne, czyli tożsamość regionalna w postaci zespołów ludowych, twórców rzemiosła czy produktów lokalnych. Niematerialne dziedzictwo kulturowe, to wszystkie przekazane nam przez przodków, nieuchwytnie przejawy tego, co tworzy pewną grupową, narodową, etniczną bądź religijną tożsamość. Wzmacnia poczucie przynależności do społeczności lokalnej i określa nasze miejsce w świecie. Są to odziedziczone po przeszłych pokoleniach praktyki, wiedza, wyobrażenia, idee i wartości, umiejętności, przekazy oraz związane z nimi przedmioty, czy też miejsca. Wiedza taka zostaje przekazana przez dziadków, rodziców, w szkole, w trakcie świąt i uroczystości. Przekaz międzypokoleniowy dziedzictwa niematerialnego jest głównym sposobem na zapewnienie jego przetrwania. Niematerialne dziedzictwo kulturowe nie zawsze jest oryginalne czy wyjątkowe. Każdy przejaw tego dziedzictwa jest ważny i cenny dla tych, którzy go praktykują i którym zapewnia ono poczucie przynależności do ich wspólnoty i dlatego każde zjawisko zasługuje na przetrwanie.

● Promocja zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego gminy Nowosolna

W ramach promocji zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego na zlecenie Urzędu Gminy Nowosolna w grudniu 2019 r. został wydany unikatowy kalendarz zawierający zdjęcia laureatów konkursu „Cztery pory roku w gminie Nowosolna” opatrzone licznymi kolorowymi fotografiami, dokumentującymi dziedzictwo kulturowe gminy Nowosolna. W 2020 r. oprócz kalendarza został wydany także „Informator Gminy Nowosolna” zawierający opisy zabytków, a także reklamy lokalnych przedsiębiorców. Kalendarze i informatory były dostępne dla mieszkańców w Urzędzie Gminy Nowosolna i jednostkach organizacyjnych Gminy Nowosolna.

Kalendarze i informatory promujące Gminę Nowosolna

W ramach promocji gminy Nowosolna Urząd Gminy Nowosolna zlecił także przygotowanie gadżetów reklamujących takich jak: nośniki pamięci USB (pendrive), breloczki, długopisy, kubki termiczne, termosy, torby, głośniki bezprzewodowe, słuchawki, krokomierze oraz power banki

PODSUMOWANIE

W gminie Nowosolna można zauważyć przejawy przyczyniające się do jej rozwoju w trzech analizowanych aspektach: kulturowym, historycznym oraz społecznym. Działania prowadzone przez Urząd Gminy Nowosolna oraz instytucje gminne dążą przede wszystkim do:

- zachowania dziedzictwa kulturowego gminy poprzez podejmowanie działań służących zahamowaniu degradacji obiektów,
- zwiększenia atrakcyjności i konkurencyjności gminy na tle regionu odzwierciedlające się w organizacji działań i inicjatyw służących rozwojowi kulturowemu gminy,
- integracji mieszkańców,
- eksponowania obiektów zabytkowych do celów turystycznych i społecznych.

Podsumowując realizację Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami należy stwierdzić, że cele programowe pomimo pandemii COVID-19 zostały osiągnięte w stopniu zadowalającym. Wypracowano właściwe formy współdziałania różnych podmiotów dla ochrony wartości materialnych i kultywowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W okresie sprawozdawczym podjęto cenne inicjatywy dotyczące wyeksponowania posiadanego dziedzictwa kulturowego i podjęto działania na rzecz uatrakcyjnienia ich pod względem turystycznym i edukacyjnym. Poprawił się również stan zachowania niektórych obiektów zabytkowych. Działania podejmowane na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego związane z upowszechnianiem gminnego dziedzictwa były finansowane zarówno ze środków własnych gminy, jak i zewnętrznych (krajowych).